

Lucius Annaeus Senecas 'Moralske breve' til Lucilius, 2. bog.

Brev 13

1 Jeg er klar over, at du har stor sjælsstyrke, for selv før du fandt sunde leveregler til at overvinde modgang med, var du sikker nok på dig selv over for tilfældet, og det er du endnu mere, efter at du har givet dig i lag med det og prøvet dine kræfter af. Dem får man først tillid til, når man har været ude for mange forskellige og undertiden også mere påtrængende vanskeligheder. Sådan prøves den sande sjælsstyrke, som intet udefrakommende vil få magt over; det er dens prøvesten.

2 En atlet, der aldrig har fået blå mærker, kan ikke gå til en konkurrence med stort kampmod; men den, der har set sit eget blod, den, hvis tænder er blevet knust af en knytnæve, den, som der er blevet spændt ben for, og som har båret vægten af sin modstander med hele kroppen, den, som er blevet kastet omkuld uden at have kastet håndklædet i ringen, og som hver gang, han er faldet, har rejst sig des mere trodsig, han går til kamp med store forhåbninger.

3 Altså, for at blive i billedet, tilfældet har ofte været over dig, og dog har du ikke overgivet dig, men du er sprunget op og har holdt stand des mere stædigt; det udfordrede mod vokser.

Alligevel har du her, hvis du vil, nogle hjælpemidler til at styrke dig med.

4 Der er flere ting, der skræmmer os, end der faktisk truer os, Lucilius, og det er oftere tanken end virkeligheden, der volder os kvaler. Jeg taler ikke stoisk til dig, men mere dagligdags; vi stoikere mener jo, at alt det, der frembringer suk eller skrig, er overfladisk og ubetydeligt. Lad os glemme disse store ord, selv om de ved gud er sande. Det råd, jeg giver dig, er, at du ikke skal være ulykkelig før tiden, når det, du frygter som en trussel, måske aldrig kommer eller i hvert fald ikke er kommet endnu.

5 Nogle ting plager os mere, end de behøver, andre før de behøver, og andre igen uden grund overhovedet; enten forøger vi smerten, eller vi foregriber den, eller også opfinder vi den.

Hvad angår det første punkt, må det udskydes indtil videre, fordi vi er uenige og, om jeg så må sige, prøver sagen ved retten. Hvad jeg kalder overfladisk, vil du jo hævde er meget alvorligt. Jeg ved, at nogle ler, mens de får pisk, mens andre sukker over en

lussing. Senere vil vi se på, om den slags smerter er begrundet i sig selv eller skyldes vores svaghed.

6 Hver gang der står nogle omkring dig, der vil overbevise dig om, at du er ulykkelig, gør mig så den tjeneste at tænke på, ikke hvad du hører, men hvad du føler. Du skal tålmodigt overveje din situation, og da du jo er den, der kender dine forhold bedst, skal du spørge dig selv: 'Hvorfor skal de begræde mig? Hvorfor skal de ryste og endog være bange for at blive smittet af mig, som om ulykke kan springe fra den ene til den anden? Er der virkelig tale om en ulykke her, eller er det slet ikke så ulykkeligt, som man siger?' Spørg dig selv: 'Mon jeg pines og sørger uden grund og gør et onde ud af ingenting?'

7 Du spørger: 'Hvordan kan jeg finde ud af, om det, jeg plages af, er grundløst eller virkeligt?' Brug denne regel: Vi pines enten af det nærværende eller det kommende eller af begge dele. Om det nærværende er det let at dømme. Hvis din krop er fri og sund og ikke lider nogen overlast, så skal det nok vise sig, hvad der vil ske; i dag er der ikke noget besvær.

8 'Men det vil der blive? Se først efter, om der er sikre beviser på, at der vil komme et onde; for det meste lider vi blot under mistanker, og det er et rygte, der narrer os. Rygtet gør ofte ende på en krig, men gør det langt oftere af med enkeltpersoner. Sådan er det, kære Lucilius, vi tilslutter os hurtigt en opfattelse. Vi drager ikke de ting, der får os til at frygte, i tvivl, og vi undersøger dem ikke, men vi skælver og flygter ligesom dem, der forlader en lejr, fordi nogle dyr på flugt hvirvler støv op, eller som dem, der bliver skræmt af en anonym historie.

9 Jeg ved ikke, hvordan det kan gå til, at det grundløse foruroliger os mere; det virkelige har sin grænse; men hvad der kommer af uvished, er genstand for frygtsomme menneskers tilfældige gisninger. Ingen form for frygt er derfor så skadelig og så svær at styre som den paniske; andre former for frygt er uden grund, denne er afsindig.

10 Lad os derfor undersøge sagen nøje. En kommende ulykke er sandsynlig, men den er dog ikke straks virkelig. Hvor mange ulykker er ikke indtruffet uventet! Og hvor mange, som var ventet, har aldrig vist sig! Selv om en smerte er på vej, hvad gavner det så at gå den i møde? Den vil hurtigt nok gøre ondt, når den kommer; indtil da skal du stille dig noget bedre i udsigt.

11 Hvad vil du vinde ved det? Tid. Der vil indtræffe meget, som får en nærliggende eller overhængende fare til enten at standse eller høre op eller ramme en anden. En brand har åbnet en flugtvej, nogle er kommet sikkert ud af en sammenstyrtning, engang imellem er sværdet blevet standset i selve hugget, nogle har overlevet deres bøddel.

Også den onde Lykke er flygtig. Måske kommer den, måske kommer den ikke. Indtil da findes den slet ikke; se frem til noget bedre.

12 Undertiden danner sjælen sig falske forestillinger, uden at der har vist sig tegn, der varslers noget ondt. Enten fordrejer den et ord med tvivlsom betydning i negativ retning eller den forestiller sig, at en andens krænkelse er større, end den faktisk er, og tænker ikke på, hvor vrede den anden er, men på, hvad vreden kan afstedkomme. Der er ingen grund til at leve og ingen ende på elendigheden, hvis man bliver bange ved enhver anledning. Lad forstanden være dig til gavn her, forkast med sjælels råstyrke selv en indlysende grund til frygt. Kan du ikke det, så fordriv ondt med ondt ved at mildne frygten med håb. At frygten hører op og håbet skuffer, er lige så sikkert, som at der sker noget af det, man er bange for.

13 Du skal derfor afveje håb og frygt, og hvis alt er uvist, skal du gøre dig selv den tjeneste at tro det, du helst vil. Hvis der er mest, der taler for frygt, skal du ikke desto mindre snarere hælde til den anden side. Hold op med at gøre dig selv urolig og hav til stadighed i tankerne, at de fleste mennesker bliver rådvilde og forvirrede, uden at der er sket eller sandsynligvis vil ske dem noget ondt. Ingen kan nemlig modstå sig selv, når han først er blevet ophidset, og han sætter ikke frygten i forhold til virkeligheden. Ingen siger: 'Det er en utroværdig person, du har det fra, enten har han fundet på det, eller man har bildt ham det ind'. Vi lader os føre med af vinden; vi bliver bange for det uvisse i stedet for det virkelige. Vi kender ingen grænser, betænkeligheden slår straks over i frygt.

14 Jeg skammer mig over at tale til dig på den måde og forsøge at styrke dig med så svage midler. Hvis én siger: 'Det sker nok ikke', skal du svare: 'Hvad så, hvis det sker? Vi får se, hvem der får ret. Måske bliver det til gavn for mig, og en sådan død vil kaste glans over mit liv'. Skarntyden gjorde Sokrates¹ stor. Vrist det sværd, som sikrede Cato² friheden, fra ham, så forsvinder en stor del af hans ære.

15 Jeg har brugt for lang tid på at opmuntre dig, selv om du har mere brug for at få vakt din opmærksomhed end dit mod. Jeg fører dig ikke til noget, der er din natur fremmed; du er født til det, jeg taler om. Så meget desto større grund er der til at forøge og forbedre det gode, du har.

1. Den kendte filosof blev henrettet med skarntydesaft.

2. Marcus Porcius Cato (95 - 46 fvt.), romersk statsmand, kendt for sin høje moral og sine kompromisløse holdninger. Støttede under borgerkrigen mellem Caesar og Pompeius det pompeianske parti og begik selvmord for at undgå den ydmygelse at blive taget til nåde af Caesar.

16 For nu at slutte brevet vil jeg sætte det sædvanlige segl på det, det vil sige give det et fremragende citat med til dig. 'Blandt andre ulykker indebærer dumheden også det, at man altid står ved livets begyndelse'. Tænk over, hvad det citat betyder, min kære Lucilius, og du vil forstå, hvor forfærdelig overfladiske de mennesker er, der hver dag lægger nye grundsten til livet og selv mod slutningen fatter nye håb.

17 Se på mennesker omkring dig: Du vil møde oldinge, der satser alt på deres ambitioner, rejser og forretninger. Men hvad er værre end en gammel mand, der står ved livets begyndelse? Jeg ville ikke tilføje ophavsmanden til dette citat, hvis ikke det var ret ukendt og ikke hørte til de almindeligt udbredte Epikur-citater, som jeg har tilladt mig både at rose og tage til mig. Hav det godt.

Brev 14

1 Jeg erkender, at vores ømhed for kroppen er medfødt. Jeg erkender, at vi har ansvar for den. Jeg siger ikke, at vi ikke skal føje den, jeg siger, at vi ikke skal være slave af den. Man vil blive slave for mange, hvis man er slave af sin krop, er for ængstelig for den og lader alt afhænge af den.

2 Vi må ikke handle i den tro, at vi lever for kroppens skyld, men være klar over, at vi ikke kan leve uden den. Alt for stor kærlighed til kroppen gør os ængstelige, bebyrder os med bekymringer og udsætter os for fornærmelser. Det gode er uden værdi for den, der holder for meget af sin krop. Vi skal være omhyggeligt opmærksomme på den, men med den begrænsning, at når fornuft, værdighed eller forpligtelse kræver det, så skal den ofres på bålet.

3 Ikke desto mindre skal vi efter bedste evne også undgå ubehageligheder, ikke blot farer. Vi skal sikre os ved hele tiden at tænke på, hvordan vi kan afværge det, der er grund til at frygte. Hvis ikke jeg tager fejl, er der tre ting: Fattigdom, sygdom og magtovergreb.

4 Heraf ryster intet os mere end det, der truer fra andre; det kommer med voldsom uro og larm. De naturlige farer, jeg har nævnt, fattigdom og sygdom, lister sig stille ind på os og skræmmer os hverken gennem øjne eller ører. Men de andre har et umådeligt følge med. Omkring sig har de sværd og ild, lænker og en sværm af vilddyr, som de slipper løs på menneskers indvolde.

5 Tænk her på fængsel og kors, på træheste og kroge og på den pæl, som man driver gennem et menneske, så den kommer ud gennem munden, på vogne, der trækker lemmer fra hinanden, og på tøj, indsmurt og indvævet med næring for ilden, ja alt, hvad der i øvrigt er opfundet af grusomhed.

6 Det er derfor ikke underligt, hvis man har størst frygt for det, som findes i så stor variation, og hvis udstyr er så forfærdeligt. En bøddel udretter mere, jo flere torturinstrumenter han lægger frem, for man bukker under ved synet, selv om man ville have modstået lidelsen. Af det, som får magt over os og slår os ned, er det på samme måde det, der har noget at vise frem, der har størst virkning. De andre plager er ikke mindre alvorlige - jeg tænker på sult og tørst, mavesvulster og feber, der brænder indvoldene op - men de er skjulte, de har ikke noget at true med og vise frem. Men vi bukker under for de første alene ved synet af deres udstyr ligesom under voldsomme krige.

7 Vi skal derfor gøre en indsats for ikke at vække modvilje. Indimellem er det folket, vi skal have respekt for, indimellem har statsforfatningen givet den største magt til et senat, og så er senatorerne de indflydelsesrige. Indimellem er det enkeltmennesker, som har fået magt af folket og over folket. Det er for krævende at holde sig gode venner med dem alle, det drejer sig om ikke at få dem som fjender. Derfor vil den viise aldrig fremkalde magthavernes vrede, tværtimod vil han søge at undgå den som et uvejr under en sejlads.

8 Da du tog til Sicilien og satte over strædet, så en letsindig styrmand stort på trusserne fra søndenvinden; det er jo den, der pisker Messinastrædet op og laver malstrømme i det. Han holdt sig ikke til den venstre bred, men den anden, hvor den nærliggende Charybdis³ bringer søen i oprør. Den mere forsigtige spørger derimod de stedkendte, hvilket tidevand der er, og hvad skyerne varsler. Han lægger kursen uden om det område, der er berygtet for malstrømme. Det samme gør den viise: Han undgår den magt, der kan skade ham, og sørger først og fremmest for, at det ikke skal tage sig sådan ud. Noget af sikkerheden ligger nemlig i ikke at søge sikkerheden åbenlyst, for det, man flygter for, dømmes man.

9 Derfor skal vi se efter, hvordan vi kan beskytte os mod de mange. For det første skal vi på ingen måde tragte efter det samme som dem, for rivalisering fører til konflikt. For det andet skal vi ikke have noget, som andre kan misunde os og få udbytte af at rive fra os. Du skal have så lidt bytte som muligt på dig. Ingen vil se menneskeblod blot for dets

3. I mytologien et af to havuhyrer (det andet er Skylla) på hver side af et smalt stræde, som bl.a. Odysseus passerede på sin hjemrejse. Strædet blev i oldtiden identificeret med Messinastrædet.

egen skyld, eller i hvert fald meget få. Der er flere, der kalkulerer, end der hader. Røveren lader den nøgne gå; selv hvor fjender ligger på lur, er der fred for den fattige.

10 Efter gammelt råd er der tre ting, man skal undgå: Had, misundelse og foragt. Kun visdommen kan vise hvordan. Middelvejen er nemlig vanskelig, og man skal passe på, at frygten for at vække misundelse ikke fører til, at vi foragtes, og at det ikke skal se ud, som om man kan træde os ned, fordi vi ikke vil træde nogen ned. Mange har grund til at frygte, fordi de selv kan frygtes. Vi skal vige tilbage for begge dele. Det er lige så farligt at blive foragtet som at blive set op til.

11 Altså skal man tage tilflugt til filosofien. Denne beskæftigelse betragtes ikke blot af de gode, men også af de mindre onde som et tegn på ukrænkelighed. For den politiske veltalenhed og alt, hvad der ellers rører folket, har modstandere. Men filosofien, der er uanfægtet og uafhængig, kan aldrig blive genstand for foragt; den æres inden for alle fagområder, selv af de ringeste mennesker. Aldrig vil moralen svækkes sådan, og aldrig vil man sammensværges sig mod idealerne i en sådan grad, at ordet filosofi ikke forbliver ærværdigt og helligt. Med filosofien selv bør man i øvrigt omgås stille og beskedent.

12 - 'Hvad så?' siger du, 'Mener du, at Marcus Cato⁴ var en stilfærdig filosof, da han med sit standpunkt modarbejdede borgerkrigen? Da han lagde sig imellem de rasende anføreres våben? Da han, mens nogle blot kritiserede Pompeius og andre Caesar, udfordrede dem begge to samtidig?'

13 Man kan diskutere, om den viise burde blande sig i politik på det tidspunkt. 'Hvad vil du opnå, Marcus Cato? Nu drejer det sig ikke om friheden; den er én gang for alle gået tabt. Spørgsmålet er, om staten er i Caesars eller Pompeius' hænder. Hvad kommer den strid dig ved? Du har ikke nogen rolle i den. Det er et valg mellem to herskere. Hvad betyder det for dig, hvem der vinder? Det er muligt, at den bedste vinder; men den, der vinder, kan ikke undgå at blive den værste.' Jeg har været inde på Catos sidste rolle; men heller ikke årene forud tillod den viise at blande sig i dette kup mod staten. For hvad kunne Cato gøre andet end at råbe op og protestere forgæves, både dengang, da folkemængden tog fat i ham, spyttede på ham og trak ham ud af Forum, og dengang, da han blev ført direkte fra senatet til fængslet.

4. Marcus Porcius Cato (95 - 46 fvt.), romersk statsmand, kendt for sin høje moral og sine kompromisløse holdninger. Blev på et tidspunkt kastet i fængsel på foranledning af Caesar på grund af sin modstand mod ham.

14 Vi vil senere se på, om den viise overhovedet skal bruge kræfter på politik. Lige nu ser jeg dig helst blandt de stoikere, som sat uden for indflydelse har trukket sig tilbage for at koncentrere sig om livet og formulere grundregler for menneskeslægten uden at krænke nogen magthaver. Den viise vil ikke forstyrre offentligheden og heller ikke vende folk imod sig ved en usædvanlig livsstil.

15 - 'Vil den, som følger dette råd, så under alle omstændigheder være i sikkerhed?' Det kan jeg ikke love dig, lige så lidt, som jeg kan love en mådeholden mand godt helbred, og dog er det mådeholdet, der skaber det gode helbred. Et skib kan godt gå ned i havnen; men hvad tror du, der sker midt ude på havet? Hvis man ikke engang er uden for fare, når man er i ro, hvor meget større risiko er der så ikke for den aktive og foretagsomme? Undertiden omkommer uskyldige - hvem kan nægte det? - men oftere dem, der selv er ude om det. Det skader ikke at have været dygtig, selv om man bliver såret i sin rustning.

16 Kort sagt, for den viise er det hensigten, der tæller, ikke resultatet. Forberedelserne ligger i vores hænder, men tilfældet afgør udfaldet, og jeg lader det ikke fælde dom over mig. 'Det bringer dog besvær og modgang'. Ja, men røveren dømmes ikke, når han dræber.

17 Nu rækker du hånden frem efter den daglige skilling. Du får en guldmønt, og apropos guld, så hør her, hvordan du kan få større glæde og udbytte af det: 'Den, der savner rigdommen mindst, nyder den mest'. Du vil vide, hvem der har sagt det. For at du kan se, hvor storsindet jeg er, vil jeg rose de andre: Det har Epikur eller Metrodor⁵ eller en anden fra den skole.

18 Hvad betyder det, hvem der har sagt det? Det er henvendt til alle. Rigdom skaber frygt hos den, der savner den, men ingen nyder et gode, som vækker bekymring. Han vil gerne lægge noget til, men mens han tænker på at få flere penge, glemmer han at bruge dem. Han modtager regnskaber, han slider Forum, han tumler med udeståender. Af en herre bliver der en bogholder. Hav det godt.

5. Elev af Epikur.

Brev 15

1 Det er en gammel skik, som har holdt sig til min tid, at man i begyndelsen af et brev skriver: 'Det glæder mig, hvis du er rask, det er jeg'. Vi andre siger med rette: 'Det glæder mig, hvis du er optaget af filosofi'. Lige netop det er at være rask. Uden filosofi er sjælen syg, og uanset hvor stærk kroppen er, er den i så tilfælde ikke sundere end kroppen hos en gal eller sindssyg.

2 Derfor skal du fremfor alt sørge for sjælens sundhed, og først i anden række for kroppens. Det vil ikke koste dig dyrt, hvis det du vil, blot er at være rask. Det er jo tåbeligt, kære Lucilius, og passer sig slet ikke for en dannet mand at bruge tid på at træne armene, styrke nakken og udvide lungerne. Selv om det så lykkes dig at tage på og få musklerne bygget op, får du alligevel aldrig kræfter og vægt som en velnæret okse. Dertil kommer, at ved en voksende kropsbyrde bliver sjælen klemt og mindre smidig. Derfor skal du, så godt du kan, sætte grænser for din krop for at give plads til sjælen.

3 Er man forfalden til kropsdyrkelse, følger der mange ubehageligheder med. For det første er der den anstrengende træning, der tager pusten fra én og gør ånden uegnet til koncentration om mere krævende studier. For det andet sløver det skarpsindigheden at spise meget. Endelig får man slaver af billigste slags som trænere, mennesker, hvis liv er delt mellem sportspladsen og kroen. De er tilfredse med en dag, hvor de har svedt godt og i stedet for det, de har svedt ud, drukket en masse, der virker kraftigere, jo mindre de har spist. Men at drikke og svede er tilværelsen for en syg.

4 Der findes lette og kortvarige øvelser, som kan trætte kroppen hurtigt og derved spare tid, og det er tiden, man især skal tage hensyn til. Løb, armbøjninger med vægte og højdespring, længdespring eller det såkaldte salierspring, sagt på en mere nedladende måde: 'det valkeragtige'. Vælg, hvad du vil, blot øvelserne er enkle og lette.

5 Hvad du end gør, skal du hurtigt vende dig fra kroppen til sjælen; den skal du træne nat og dag. Det kræver kun beskeden anstrengelse at styrke den, og træningen af den vil ikke blive hindret af kulde eller varme, ja ikke engang af alderdom. Du skal pleje dette gode, der bliver bedre med alderen.

6 Jeg forlanger ikke, at du hele tiden skal sidde bøjet over en bog eller en skrivetavle. Man skal give sjælen pauser, så den bliver afspændt uden at blive slap. En tur i bærestol holder kroppen i gang og forhindrer ikke studier. Man kan læse, diktere, tale og lytte, og heller ikke spadsereture er til hinder for noget af det.

7 Du skal heller ikke nedvurdere træning af stemmen, men jeg forbyder dig at hæve og sænke den i skalaer og bestemte takter. Bliver det næste så, at du vil lære at gå? Hvis du åbner døren for folk, som sulten har lært nye færdigheder, så vil der være nogen til at regulere dine skridt, holde øje med, hvordan du tygger, og i det hele taget gå så vidt i deres frækhed, som din tålmodighed og naivitet tillader. Hvad så? Skal din stemme lige fra begyndelsen hæves til råb og den højeste pathos? Nej, det at den lidt efter lidt tager til i styrke, er så naturligt, at folk også i retten begynder i taleniveau og går over til at råbe; der er ingen, der begynder en tale med at trygle om sine landsmænds tillid.

8 Det, du skal gøre, er, alt efter hvad du føler trang til, at skælde ud på lasterne, snart kraftigere, snart mildere, også afhængigt af, hvad stemme og lunger tilskynder dig til. Når du tøjler og dæmper stemmen, skal den sænke sig moderat, ikke falde pludseligt. Den skal ikke være skinger eller rase ud på en plump og ukultiveret måde. Hensigten er ikke at stemmen dannes, men at den danner.

9 Jeg har befriet dig for ikke så lidt besvær. Sammen med disse tjenester får du et lille afdrag, og det er et græsk citat, en virkelig bemærkelsesværdig læresætning: 'Tåbens liv er ubehag og frygt; det retter sig helt mod fremtiden.' Du spørger, hvem der har sagt det. Den samme som tidligere. Hvem mener du nu har sådan et liv? Baba og Ision?⁶ Nej, det har vi. Det blinde begær styrter os i ulykke, det vil helt sikkert aldrig gøre os tilfredse. Hvis noget kunne tilfredsstille os, havde vi allerede haft det, men vi tænker ikke på, hvor dejligt det er ikke at kræve noget, hvor storslået det er at være mæt og uafhængig af tilfældet.

10 Mind dig derfor til stadighed om, hvor meget du har opnået, Lucilius. Når du ser, hvor mange der er nået længere end du, så tænk på, hvor mange der er bagefter. Hvis du ønsker at føle taknemmelighed mod guderne og mod dit liv, så tænk på, hvor mange du har overgået. Men hvorfor sammenligne? Du har overgået dig selv.

11 Sæt dig en grænse, som du ikke engang ønsker at overskride, selv om du kan. Du skal én gang for alle give afkald på de der forræderiske goder, som det er bedre at håbe på end at opnå. Hvis der var nogen substans i dem, så ville de også ende med at mætte; nu vækker de tørst hos dem, der drikker. Væk med den udvendige pragt. Hvorfor skal mit mål være at få tilfældet til at give, hvad den usikre fremtid har i vente, fremfor at få mig selv til ikke at stræbe efter det? Hvorfor stræbe? Skal jeg se bort fra, hvor skrøbelige

6. Nu ukendte, men på Senecas tid åbenbart legendariske tåber.

vi mennesker er, og bare rage til mig? Hvad skal jeg anstrenge mig for? Se, denne dag er den sidste; hvis ikke, i hvert fald tæt på. Hav det godt.

Brev 16

1 Jeg ved godt, det er indlysende for dig, Lucilius, at man ikke kan få et lykkeligt liv, ja end ikke et tåleligt, uden filosofien. Det lykkelige liv beror jo på, at man har nået den fuldkomne visdom, men selv et tåleligt liv på, at man er på vej mod den. Men selv om det er indlysende, skal det bekræftes og slås bedre fast ved daglig overvejelse og øvelse. Det er mere krævende at holde fast ved det rette end at beslutte sig for det. Man skal holde fast og sætte kræfter ind på at studere uafbrudt, indtil det, som er god vilje, bliver til en god sjæl.

2 Du behøver ikke at bruge mange ord på at forsikre mig om, at du har gjort store fremskridt. Det er jeg klar over. Jeg ved, hvad der ligger bag det, du skriver; du digter ikke og pynter heller ikke på det. Du skal dog høre min mening: Jeg har længe haft forhåbninger til dig, men har endnu ikke tillid. Jeg vil gerne, at du har det på samme måde. Du har ingen grund til umiddelbart at stole fuldt ud på dig selv. Du skal ransage, undersøge og iagttage dig selv. Se først og fremmest efter, om du har gjort fremskridt i filosofien eller i selve livet.

3 Filosofien er ikke en almindelig færdighed beregnet på at tage sig ud. Den drejer sig ikke om ord, men om virkelighed. Den skal ikke bruges til at fordrive tiden med eller befri os fra lede, når vi ikke har noget at lave. Den former og danner sjælen, skaber orden i livet, styrer vores handlinger, viser, hvad vi skal gøre og hvad vi skal lade være med, sidder ved roret og holder kursen for os, når vi kastes rundt af bølgerne. Uden filosofien kan ingen leve frygtløst, ingen trygt. Hver eneste time sker der utallige ting, som man må søge råd for i filosofien.

4 Nogen vil sige: 'Hvad gavner filosofien mig, hvis der er en skæbne? Hvad gavner den, hvis det er en gud, der styrer? Hvad gavner den, hvis tilfældet bestemmer? Man kan jo hverken ændre det, der er et vilkår, eller forberede noget over for det uvisse. Enten har gud bemægtiget sig min vilje og bestemt, hvad jeg skal gøre, eller det er tilfældet, der ikke overlader noget til mig?'

5 Uanset hvad der passer, Lucilius, eller om det allsammen passer, så skal man filosofere. Hvad enten skæbnen tvinger os med en ubønhørlig lov, eller gud som universets herre har tilrettelagt alt, eller tilfældet skalter og valter med menneskelivet, bør filoso-

fien tage vare på os. Den vil opfordre til, at vi adlyder gud af egen fri vilje og tilfældet uden at lade os bøje. Den vil lære dig at følge gud og kunne bære tilfældet.

6 Men dette er ikke stedet for en diskussion om, hvad der er i vores magt, hvis forsynet har herredømmet, eller hvis skæbnen binder os og trækker os ned, eller hvis det pludselige og uventede regerer. I stedet vil jeg gentage min formaning og opfordring til dig om ikke at finde dig i, at driften i din sjæl aftager og kølnes. Bevar den, og styrk den, så at det, der er sjælens drift, bliver virkelighed.

7 Hvis jeg kender dig ret, har du allerede fra begyndelsen set efter i brevet, hvilken gave der følger med. Kig godt efter, og du vil finde den. Der er ingen grund til, at du beundrer mig. Indtil nu har jeg været gavmild med andres visdom. Men hvorfor siger jeg andres? Hvis nogen har sagt noget godt, er det også mit. Her er endnu et Epikur-citat: 'Hvis du lever efter naturen, vil du aldrig blive fattig; hvis du lever efter forestillinger, vil du aldrig blive rig.'

8 For naturen kræver kun lidt, men vores forestillinger umådelig meget. Om du end overdænges med formuer nok til mange rigmænd; om tilfældet end hæver dig ud over, hvad en privatmand kan opnå, dækker dig med guld og klæder dig i purpur og giver dig så meget luksus og overflod, at du kan dække jorden med marmor; om end den giver dig lov til ikke blot at eje, men at træde på rigdomme; ja, om end der dertil kommer statuer og malerier og alt, hvad der er udformet af kunstfærdige luksusgenstande, så vil det blot få dig til at ønske mere.

9 De naturlige behov er begrænsede. Men de, der kommer af falske forestillinger, fortsætter i det uendelige. Det falske har ingen grænse. For den, der følger en vej, er der et sted et endepunkt, men farer man vild, er rejsen uendelig. Træk dig altså væk fra de indbildte goder, og når du vil vide, om det, du søger, er udtryk for et naturligt eller et blindt begær, så overvej, om begæret kan stilles nogen steder. Hvis der, uanset hvor langt du er gået, hele tiden er noget tilbage, skal du vide, at det ikke er naturligt. Hav det godt.

Brev 17

1 Giv slip på det, der tager din tid, hvis du er viis, eller rettere sagt for at blive viis. Skynd dig, og sæt alle kræfter ind på at opnå den gode sjæl. Hvis der er noget, der holder dig tilbage, skal du gøre dig fri af det eller skære det væk. 'Familieejendommen

tager min tid' siger du, 'jeg ønsker at ordne den sådan, at den uden indsats fra min side kan give nok, for at fattigdommen ikke skal blive til byrde for mig eller jeg for nogen?'

2 Når du siger sådan, tror jeg ikke, at du ved, hvor betydningsfuldt og stærkt et gode det er, som du tænker på. Du gennemskuer ganske vist det overordnede i sagen, nemlig hvor meget filosofien gavner, men detaljerne har du endnu ikke tilstrækkelig fint blik for. Du ved endnu ikke, hvor meget den er os til hjælp alle vegne, hvordan den for at bruge Ciceros⁷ udtryk støtter os i de største sager og ikke holder sig for god til de mindste. Tro mig, du skal tage den med på råd. Den vil opfordre dig til ikke at hænge over regnskaberne.

3 Det, du er ude efter at opnå ved denne udsættelse, er at undgå at frygte fattigdom. Men hvad hvis den skal opsøges? Rigdom hindrer mange i at filosofere. Den fattige er fri og bekymringsløs. Når hornet giver signal, ved han, at det ikke er ham, man vil have fat i. Når brandalarmen lyder, undersøger han, hvordan han kan komme væk, ikke hvad han skal tage med. Når han skal ud at sejle, er der ikke larm i havnen, og kysten myldrer ikke af denne ene mands ledsagere; der står ikke en masse slaver rundt om ham, så han må ønske sig rigdom fra oversøiske egne for at skaffe dem føden.

4 Det er let at skaffe føden til nogle få og velopdragne maver, som ikke ønsker andet end at blive fyldt. Sult koster lidt, kræsenhed er dyr. Den fattige er tilfreds med at stille de behov, der trænger sig på. Er der derfor nogen grund til, at du afviser fattigdommen som ledsager? En fornuftig rigmand efterligner dens vaner.

5 Hvis du vil være fri i sjælen, må du nødvendigvis være fattig eller leve som en fattig. Du kan ikke få gavn af et studium uden vilje til nøjsomhed, men nøjsomhed er frivillig fattigdom. Lad være med at komme med de sædvanlige undskyldninger, såsom: 'Jeg har ikke nok endnu; hvis jeg når den og den sum, så vil jeg give filosofien al min opmærksomhed'. Det, som du udskyder og vil skaffe dig efter de andre ting, er tværtimod det, du først skal få fat i. Det er det, man skal begynde med. Du siger: 'Jeg vil have fat i noget at leve af'. Jamen, samtidig skal du også lære at få fat i dig selv. For selv om noget forhindrer dig i at leve godt, forhindrer det dig ikke i at dø godt.

6 Fattigdom behøver ikke at kalde os væk fra filosofien, ja det gør ikke engang nød. De, der vil nå så vidt, må endda tåle sult. Det har andre gjort under belejringer, og hvad andet havde de ud af en sådan tålmodighed end ikke at blive udleveret til sejrherrens

7. Marcus Tullius Cicero (106 – 43 fvt.), den kendte romerske statsmand, taler og forfatter. Der er muligvis tale om et citat fra det tabte skrift 'Hortensius', der var en lovprisning af filosofien.

nåde? Hvor meget større er ikke det, som stilles i udsigt her: En varig frihed, ingen frygt, hverken for mennesker eller guder. Er det da ikke værd at sulte for at nå det mål?

7 Hære har klaret mangel på alting, de har levet af urters rødder og stillet sulten med ting, der er forfærdelige at nævne. Alt dette har de underligt nok udholdt for et rige, som ikke var deres. Vil nogen så tøve med at udholde fattigdom for at befri sin sjæl for vanvid? Man skal ikke først skaffe sig rigdom, man kan nå filosofien også uden penge til rejsen.

8 Mener du, at når du har fået alt, så vil du også have visdom? Skal den være den sidste anskaffelse i livet, om jeg så må sige en tilgift? Nej, hvis du ejer noget, skal du dyrke filosofien nu, for hvorfra skulle du ellers vide, om du allerede har for meget? Men hvis du ingenting ejer, skal den være din bestræbelse før noget andet.

9 'Men jeg kommer til at mangle det nødvendige.' For det første er det umuligt, for naturen kræver et minimum, og den viise tilpasser sig netop naturen. Men hvis den yderste nød indtræffer, vil han straks forlade livet og holde op med at være til byrde for sig selv. Hvis der imidlertid er en beskedent og begrænset formue at føre tilværelsen på, så vil han tage til takke med den og uden unødigt bekymring eller ængstelse give maven og kroppen, hvad der tilkommer dem. Rolig og tilfreds vil han le ad de riges travlhed og de grådiges foretagsomhed, og han vil sige:

10 'Hvorfor udskyder du tanken på dig selv så længe? Vil du vente på renteindtægter eller overskud fra en handel eller en velhavende oldings testamente, selv om du kan blive rig uden videre? Visdommen udbetaler en rigdom i kontanter, den gør os rige ved at gøre rigdommen overflødig.' Dette angår andre end dig. Du er endnu ikke rig, men i en anden tidsalder ville det, du har, have været for meget. Det, som er tilstrækkeligt, er imidlertid det samme til enhver tid.

11 Jeg kunne slutte brevet her, hvis ikke jeg havde forvænt dig. Ingen kan komme i audiens hos partherkongerne uden at medbringe en gave, men man kan heller ikke sige farvel til dig, uden at det koster. Hvad skal jeg gøre ved det? Jeg vil låne hos Epikur: 'At have skaffet sig rigdomme er for mange ikke en ende på elendigheden, men en forandring af den.'

12 Det er ikke så mærkeligt. Fejlen ligger ikke i forholdene, men i sjælen selv. Det, som har gjort fattigdommen tung for os, gør også rigdommen tung. Det betyder jo ikke noget, om du lægger en syg i en træ seng eller en seng af guld, for hvor du end bringer ham hen, vil han tage sin sygdom med sig. På samme måde gør det ingen forskel, om den, der er syg i sjælen, er rig eller fattig; hans lidelse følger ham. Hav det godt.

Brev 18

1 Det er december. Folk sveder mere end nogensinde. Der er givet officiel tilladelse til fråds, og alt genlyder af vældige forberedelser, som om der er nogen forskel mellem Saturnalierne⁸ og hverdagene. Forskellen er så lille, at jeg godt vil give ham ret, som sagde, at december engang kun var en måned, men at den nu strækker sig over hele året.

2 Hvis du var her, ville jeg gerne tale med dig om, hvordan du mener, vi skal bære os ad. Skal vi lade være med at lave noget om i forhold til hverdagen, eller skal vi, for ikke at skille os for meget ud fra almindelig sædvane, spise lidt festligere og klæde om? Vi lægger togaen i anledning af fest og fornøjelse. Det gjorde vi førhen kun, når staten var ramt af optøjer eller ulykker.

3 Kender jeg dig ret, ville du i rollen som opmand ikke have ønsket, at vi opførte os fuldstændigt som den festklædte flok, men heller ikke, at vi fuldstændigt afveg fra den, medmindre man netop i disse dage skal få sin sjæl til som den eneste at afholde sig fra de nydelser, som alle lige nu hengiver sig til. For det er det sikreste bevis på sjælens fasthed, at den hverken vælger eller lader sig lokke af forførende fristelser.

4 Der skal megen styrke til at holde sig ædru, mens andre er fulde og kaster op. Det viser derimod større selvbeherskelse, hvis man hverken skiller sig ud og gør sig bemærket eller blander sig med alle, men gør det samme, bare ikke på samme måde. Det kan nemlig lade sig gøre at fejre festdagen uden udskejelser.

5 I øvrigt har jeg bestemt mig til at prøve din sjæls styrke. Derfor vil jeg også anbefale dig et råd, betydelige mænd har fulgt. Du skal i nogle dage stille dig tilfreds med så lidt og så billig mad som muligt og med en grov og simpel klædedragt. Spørg så dig selv: 'Var det det, jeg var bange for?'

6 Det er netop, når sjælen er uden bekymringer, at den skal forberede sig på vanskeligheder. Den skal styrke sig mod tilfældets ugunst, mens det viser sin gunst. En soldat exercerer i fredstid, han kaster forsvarsvolde, selv om der ikke er nogen fjende, han udmattes af overflødige anstrengelser for at kunne klare de nødvendige. Du skal træne den, som du ikke vil have skal skælve, når det virkelig bliver alvor. Sådan gjorde de, der

8. Romersk religiøs fest, der på Senecas tid blev afholdt fra den 17. til den 23. december. Den blev regnet for den muntreste af de romerske højtider og blev fejret med stor løsslupenhed.

året rundt stræbte efter at leve med afsavn, der grænsede til nød, for så kom de aldrig til at frygte, hvad de så tit havde erfaret.

7 Nu skal du ikke tro, at jeg taler om ensomme middage à la Timon⁹ eller stuer i fattigmandsstil eller hvad den, der lever i overflod, ellers leger med af lede ved sin rigdom. Lad feltsengen og kappen være virkelige nok og brødet hårdt og urent. Tål det i tre eller fire dage, indimellem flere, for at det ikke skal være en leg, men en erfaring. Tro mig, Lucilius, så vil du juble, når du er mæt for ingen penge, og du vil indse, at du ikke behøver tilfældets hjælp for at være tryk. Det, som er nok til at klare sig for, vil tilfældet give, selv i vrede.

8 Der er dog ingen grund til, at du skal synes, det er noget stort, du gør, for det, du vil gøre, gør tusindvis af slaver og tusindvis af fattige. Du skal kun se op til dig selv, for så vidt som du gør det uden tvang, og det vil være lige så let for dig at udholde det hele tiden som at prøve det engang imellem. Lad os gøre som soldaterne, der øver sig ved en fægtepæl; lad os gøre os fortrolige med fattigdommen for ikke at være uforberedte, hvis tilfældet slår ned på os. Vi bliver mere tryk i vores rigdom, hvis vi ved, hvor lidt fattigdommen tynger.

9 Der var bestemte dage, hvor Epikur, den berømte lærer i nydelse, kun stillede sin sult sparsomt. Han ville se, om der manglede noget af den fulde og gennemførte nydelse, eller hvor meget der manglede, og om det var værd at betale for med stort besvær. Det siger han i hvert fald i de breve, som han skrev til Polyainos,¹⁰ mens Charinos¹¹ var arkont. Han pralede tilmed af, at han kunne klare sig for mindre end en as,¹² mens Metrodor,¹³ som endnu ikke havde gjort så meget fremskridt, behøvede en hel.

10 Tror du, der er mæthed i sådan en føde? Der er endda nydelse, ikke en let og flygtig, som hele tiden skal genopfriskes, men en varig og sikker. Vand og grød eller en stump bygbrød er ikke ligefrem festligt, men der er den største nydelse i også at kunne få nydelse ud af det og at have begrænset sig til, hvad tilfældets ugunst ikke kan tage fra én.

9. Timon fra Athen, legendarisk misantrop (sandsynligvis 5. årh. fvt.).

10. Elev af Epikur.

11. En Charinos var eponym arkont (den ledende embedsmand, man benævnte året efter i Athen) i 308/7 fvt.

12. En kobbermønt af ringe værdi.

13. Elev af Epikur.

11 I fængslet er føden mere rigelig. De, der venter på dødsstraf, får ikke så lidt at spise af bøden. Hvilket sjæleligt format frivilligt at nøjes med det, som end ikke de dødsdømte behøver at frygte! Sådan kommer man tilfældets angreb i forkøbet.

12 Prøv derfor at følge deres eksempel, kære Lucilius, og fastsæt nogle dage, hvor du kan trække dig tilbage fra dine forretninger og vænne dig til et minimum. Prøv at gøre dig fortrolig med fattigdommen.

‘Agt ikke rigdom for højt, min gæst, men vis også du er Guderne lig.’¹⁴

13 Kun den er guderne lig, der foragter rigdom. Jeg siger ikke, at du ikke må være rig, men det er mit mål, at du skal være det uden frygt. Det kan du kun, hvis du overbeviser dig om, at du også kan leve lykkeligt uden rigdom, og altid betragter den som forgængelig.

14 Men nu må jeg til at folde brevet sammen. ‘Giv mig først, hvad du skylder,’ siger du. Jeg vil henvise dig til Epikur, udbetalingen vil finde sted hos ham: ‘Overdreven vrede avler vanvid’. Du kan ikke undgå at vide, hvor sandt dette er, når du har haft både en slave og en fjende.

15 Vreden blusser op over for mennesker af enhver slags. Den opstår både af kærlighed og af had, lige så vel i alvor som i leg og spøg. Det afgørende er ikke, hvor god grund der er til vreden, men hvilken sjæl den opstår i. På samme måde betyder det ikke noget, hvor stor en flamme er, men hvor den tager fat, for det massive modstår endog den største flamme, hvorimod det tørre og letantændelige giver selv en gnist næring til at blive en ildebrand. Sådan er det, kære Lucilius, resultatet af voldsom vrede er raseri, og vrede bør derfor undgås, ikke med tanke på selvbeherskelse, men med tanke på sundheden. Hav det godt.

Brev 19

1 Jeg bliver så glad, hver gang jeg får brev fra dig. Dine breve fylder mig nemlig med gode forhåbninger, og nu stiller de ikke længere bare noget i udsigt om dig, men de giver garanti. Jeg beder og bønfaller dig - for hvad bedre kan jeg gøre end bede en ven om noget for hans egen skyld - om at du, hvis du kan, trækker dig ud af det, du har så

14. Vergils Aeneide, 8, 364f. Oversat af Otto Steen Due. Centrum 1996.

travlt med. Kan du ikke det, så riv dig løs fra det. Vi har spildt nok tid; i alderdommen må vi gøre os klar til at bryde op.

2 Vil man se skævt til det? Vi har levet på havet, lad os dø i havn. Det er ikke, fordi jeg vil råde dig til at søge ry af at have trukket dig tilbage; det skal du hverken prale med eller skjule. Selv om jeg fordømmer menneskenes rasen, vil jeg aldrig gå så vidt som til at ønske, at du trækker dig tilbage i glemsel. Din tilbagetrukkethed skal ikke springe i øjnene, men dog være synlig.

3 Desuden har du slet ikke noget valg i modsætning til dem, som i deres ungdom frit kan tage stilling til, hvorvidt de vil lade livet gå hen i ubemærkethed. Din livlige begavelse, din fine pen og dine venskaber med berømte og fornemme mænd har bragt dig i søgelyset. Berømmelsen har allerede lagt beslag på dig. Om du så graver dig ned i fuldstændigt skjul ved verdens ende, vil disse ting dog afsløre dig.

4 Du kan ikke komme helt i skygge. En stor del af det lys, du har levet i, vil følge dig, hvor du end flygter hen. Men du kan gøre krav på ro uden at vække uvilje og uden at føle savn eller samvittighedsnag. Hvad vil du nemlig lade bag dig, som du kan komme til at fortryde, at du har forladt? Dine klienter? Ingen af dem er interesseret i dig som person, men i at få noget ud af dig. Førhen søgte man venskaber, nu søger man udbytte. De gamle mænd, du forlader, vil ændre deres testamente, morgenhilseren vil gå til en anden dør. Men det er prisen for et stort gode. Du skal overveje, om du hellere vil svigte dig selv end noget, du ejer.

5 Gid det var faldet i din lod at blive gammel under de vilkår, du var født til, og tilfældet ikke havde hævet dig så højt! Det fejende held, provinsen, embedet, og hvad det gav mulighed for, har ført dig så langt væk, at det sunde liv er ude af syne; snart vil større pligter lægge beslag på dig og efter dem andre. Hvad vil det ende med?

6 Hvorfor venter du på, at du ikke længere har noget at begære? Den tid kommer aldrig. Ligesom vi siger, der er en kæde af årsager, som skæbnetråden knyttes af, sådan danner begæret en kæde, hvor det ene følger af det andet. Du er endt i en situation, som aldrig af sig selv vil kunne gøre en ende på din elendighed og ufrihed. Træk dig ud af det åg, som slider på din hals. Hellere få et sår én gang for alle end at holdes nede til stadighed.

7 Hvis du trækker dig tilbage til privatlivet, vil der blive mindre af alting, men det vil være rigeligt for dig. Derimod kan alt det, du nu har, som du har samlet alle vegne fra, ikke tilfredsstille dig. Hvad vil du helst, være mæt i nøjsomhed eller sulten i overflod?

Succes er grådig og udsat for andres grådighed; så længe ingenting slår til for dig, vil du heller ikke selv slå til for andre.

8 'Hvordan skal jeg slippe ud af det?', spørger du. Som du vil. Tænk på, hvor stor risiko du har taget for penges skyld, og hvor stort besvær du har haft for ærens skyld. Du må også vove noget for et roligt liv som privatmand; ellers vil dine bekymringer for provinsembeder og senere for pligter i byen følge dig, til du bliver gammel, og skaffe dig et liv i uro og stadig nye omvæltninger, som du ikke kan undgå, hvor beskedent og roligt du end søger at leve. Hvad hjælper det, at du selv ønsker at leve i ro? Din succes tillader det ikke. Hvad så, hvis du stadig lader den vokse? Jo mere medgang, jo mere frygt.

9 Jeg vil her komme med et citat af Maecenas,¹⁵ der på den selvsamme pinebænk¹⁶ sagde noget rigtigt: 'Selve højden rammer toppene med lynet'. Hvis du vil vide, i hvilken bog han skriver det, så er det den, der hedder Prometheus. Det, han ville sige, var, at toppenes højde gør, at de rammes af lynet. Er der nogen position, der er så meget værd, at du til gengæld vil lade dine ord blive så tågede? Han var en begavet mand, som ville have været et fornemt eksempel på romersk veltalenhed, hvis ikke succesen havde udmarvet, ja ligefrem kastreret ham. Sådant en afslutning venter dig, hvis ikke du nu reber sejl, hvis ikke du søger land, hvad han kom for sent i tanke om.

10 Jeg kunne med denne udtalelse af Maecenas gøre regnskabet med dig op, men du vil lægge sag an mod mig, hvis jeg kender dig ret, og du vil kun modtage, hvad jeg skylder, i nyslået og gangbar mønt. I den situation vil jeg låne til betalingen hos Epikur. Han siger: 'Det er vigtigere at se efter, hvem man spiser og drikker med, end hvad det er, man spiser og drikker. For at nyde kød uden en vens selskab er et løve- og ulveliv'

11 Det valg har du kun, hvis du trækker dig tilbage. Ellers vil du få gæster, som din sekretær udtager blandt morgenhilserne. Men det er en fejl at søge venner i modtageværelset og tage dem til sig i muntert lag. Det værste for en travl mand, der er optaget af sine besiddelser, er, at han regner nogle for venner, som ikke betragter ham som ven, fordi han tror, at hans velgerninger er i stand til at få folk til at synes om ham, selv om nogle hader mere, jo mere de skylder. En lille gæld frembringer en skyldner, en stor en fjende.

15. Gaius Maecenas, Augustus' 'kulturminister', der bl.a. støttede digterne Horats og Vergil. Forfatter til flere nu tabte værker, bl.a. 'Prometheus' (det er uvist, hvilken genre der er tale om).

16. Nemlig succesens.

12 'Hvor jeg vil hen? Skaffer velgerninger os ikke venskaber?' Jo, hvis man kan vælge dem, der skal modtage dem, hvis de bliver bevidst anbragt og ikke spredt. Mens du er på vej til at blive herre over dig selv, skal du følge dette råd fra de viise, at du skal lægge større vægt på, hvem der får, end hvad han får. Hav det godt.

Brev 20

1 Jeg håber, du har det godt, og at du mener, du er værdig til engang at blive din egen. Æren vil jo være min, hvis jeg får dig trukket op af det dynd, du sidder uhjælpeligt fast i. Kære Lucilius, jeg beder og bønfalder dig om at lade filosofien trænge dybt ind i dig og ikke søge bevis på dit fremskridt i talte eller skrevne ord, men i indre urokkelighed og mindre begær. Sæt virkelighed bag ordene.

2 For dem, der holder taleøvelser og vil opnå publikums tilslutning, er der ét mål, for dem, der spilder unge lediggængeres tid med afvekslende og elegant diskussion, et andet. Filosofien derimod opfordrer til at handle, ikke til at tale, og den kræver af enhver, at han lever op til sin egen lov, for at hans livsførelse ikke skal stride imod, hvad han siger, eller være i splid med sig selv. Alle ens handlinger skal have samme farve. Det er visdommens højeste mål og det sikreste tegn på den, at der er overensstemmelse mellem ord og handling, at man overalt er sig selv lig og er den samme. 'Hvem kan leve op til det?' Kun få, men dog nogle. Det er nemlig svært; og jeg påstår ikke, at den viise altid vil gå i samme tempo, men i samme retning.

3 Hold derfor øje med dig selv: Er der modstrid mellem hvordan du klæder dig, og hvordan du bor? Er du gavmild mod dig selv, men påholdende over for dine nærmeste? Spiser du nøjsomt, men bygger overdådigt? Du skal én gang for alle vælge en rettesnor for dit liv, og den skal du indrette hele livet efter. Nogle holder igen hjemme, men fylder og breder sig, når de er ude. En sådan forskellighed er en fejl og viser, at sjælen er ustadig og endnu ikke har hold på sig selv.

4 Lad mig gentage, hvad denne manglende stabilitet, denne uoverensstemmelse mellem vilje og handling kommer af: Ingen gør sig klart, hvad han vil, og hvis han gør det, holder han ikke fast, men springer fra. Han laver det ikke blot om, men vender tilbage og ender igen i det, som han én gang har forladt og fordømt.

5 For nu at lade de gamle filosofiske definitioner ligge og få hele menneskelivets bredde med, kan jeg nøjes med dette: Hvad er visdom? Altid at ville det samme og afvise det samme. Man behøver ikke tilføje den lille betingelse, at det skal være det rette, du vil. Ingen kan i længden glæde sig over det samme, med mindre det er det rette.

6 Folk ved altså kun, hvad de vil, i det øjeblik, de vil det. Ingen har besluttet at ville eller ikke ville i alle forhold. Beslutninger ændres dagligt og forandres til det modsatte, og de fleste lever deres liv som en leg. Hold derfor fast ved det, du er begyndt på, og du vil måske nå til målet eller til det, som kun du forstår endnu ikke er målet.

7 Du spørger: 'Hvordan vil det gå de mange mennesker i min husstand uden mit hus?' Når du ikke længere forsørger dem, vil de forsørge sig selv, og hvad dine velgerninger forhindrer dig i at vide nu, vil du erfare takket være fattigdommen. Den vil fastholde de sande og pålidelige venner, mens de, som ikke gik efter dig, men noget andet, vil falde fra. Er det ikke grund nok til at holde af fattigdommen, at den viser, hvem der holder af dig? Tænk, hvordan det vil blive, når ingen længere lyver for din skyld!

8 Derfor skal du give afkald på alle andre ønsker til gud og rette dine tanker, bestræbelser og ønsker mod, at du kan bero på dig selv og nøjes med de goder, der udspringer fra dig selv. Hvilken lykke kan være nærmere? Indskrænk dig til så lidt, at du ikke kan miste det. Afgiften for dette brev, som jeg straks vil betale, vil bidrage til, at du hellere end gerne gør det.

9 Se du bare skævt til det, men endnu engang vil Epikur med glæde betale for mig. 'Tro mig, en træbænk og laset tøj vil få dine ord til at synes mere storslåede. De vil ikke blot blive sagt, men bevist.' Jeg hører i alt fald helt anderledes, hvad vores Demetrios¹⁷ siger, når jeg ser ham ligge nøgen på et leje, der dårligt nok er af strå. Han belærer ikke om sandheden, men bevidner den.

10 'Hvad så med de rigdomme, man allerede har på lommen? Kan man ikke foragte dem?' Jo, det er også udtryk for format, hvis man undrer sig meget og længe over, hvordan man har fået de rigdomme, der hober sig op omkring én, hvis man ler ad dem og får at vide, at man ejer dem, men ikke føler det. Det kræver meget ikke at blive ødelagt af at leve med rigdom. Det er en stor mand, som omgivet af rigdom forbliver fattig.

17. Græsk filosof (af den kyniske skole), ven af Seneca.

11 Du siger: 'Jeg ved ikke, hvordan den rige, du taler om, vil udholde fattigdommen, hvis han kommer ud for den? Jeg ved heller ikke, Epikur, om den fattige, du taler om, vil foragte rigdom, hvis han kommer ud for den. Derfor skal man hos begge vurdere karakteren og se efter, om den rige tåler fattigdom, og om den fattige kan modstå rigdom. I øvrigt er træbænk og laser et svagt bevis på god vilje, medmindre det er tydeligt, at man ikke udholder dem af nødvendighed, men har valgt dem.

12 Dertil kommer, at det er udtryk for et medfødt format ikke at stile mod fattigdommen som noget bedre, men forberede sig på den som noget let. Og den er let, Lucilius. Men når du efter megen forberedelse er nået til den, er den også dejlig, for der er en tryghed i den, og uden den tryghed er intet dejligt.

13 Jeg mener som før sagt, at det er nødvendigt, at vi sætter nogle dage af til at øve os på den virkelige fattigdom ved at forestille os den, sådan som jeg har skrevet til dig, at store mænd ofte har gjort. Det er der ikke mindst grund til, fordi luksus har gjort os slappe, og vi synes, at alt er hårdt og besværligt. Det er bedre at vække sjælen af dens søvn, nappé den og formane den om, at vi af naturen har fået meget lidt. Ingen fødes rig. Enhver, der kommer til verden, må være tilfreds med mælk og et stykke tøj, og trods en sådan begyndelse er kongeriger ikke nok for os. Hav det godt.

Brev 21

1 Mener du, at det er dem, du skrev om, der lægger beslag på dig? Nej, det er tværtimod dig selv, du er til besvær for dig selv. Du ved ikke, hvad du vil, du er bedre til at værdsætte det gode end til at følge det. Du ser, hvor lykken er, men tør ikke gribe den. Eftersom du ikke rigtigt gennemskuer, hvad der hindrer dig i det, skal jeg sige dig det. Du mener, det er noget vigtigt, du vil forlade, og når du forestiller dig den tryghed, du vil opnå, bliver du holdt tilbage af glansen ved det liv, du er på vej væk fra, som om du vil styrte ned i mørke og snavs.

2 Du tager fejl, kære Lucilius. Skridtet fra dette liv til det nye er et skridt opad. Den forskel, der er mellem genskin og lys, at lyset har sin egen bestandige kilde, mens genskin får lyset udefra, den forskel er der mellem dette liv og det nye. Dette liv rammes af en glans, der kommer udefra, og enhver, der stiller sig i vejen, kaster straks en tæt skygge over det; det nye liv stråler derimod med sit eget lys. Dine studier vil gøre dig strålende berømt.

3 Jeg skal give et eksempel fra Epikur. Idomeneus¹⁸ var engang i kongelig tjeneste og havde store beføjelser. Da Epikur ville kalde ham væk fra dette glansfulde liv til en ægte og varig berømmelse, skrev han: 'Hvis berømmelse betyder noget for dig, vil mine breve gøre dig mere kendt end alt det, som du nu værdsætter og værdsættes for'

4 Tror du ikke, han talte sandt? Hvem ville have kendt Idomeneus, hvis ikke Epikur havde mejslet ham ind i sine breve? En dyb glemsel har lagt sig over alle disse stormænd og statholdere og selv den konge, Idomeneus fik sin titel fra. Ciceros¹⁹ breve giver aldrig navnet Atticus²⁰ lov til at forsvinde. Det havde slet ikke betydet noget, at Agrippa²¹ blev hans svigersøn, at Tiberius²² blev gift med hans barnebarn og at Drusus Caesar²³ blev hans oldebarn. Han ville ikke blive nævnt sammen med så store navne, hvis ikke Cicero havde sluttet venskab med ham.

5 Tidens vældige strøm vil komme over os, kun nogle få genier vil stikke hovedet op. På vej mod den samme uomgængelige tavshed vil de modsætte sig glemslen og hævde sig i lang tid. Hvad Epikur kunne love sin ven, det lover jeg dig, kære Lucilius: Jeg vil finde nåde hos eftertiden, jeg kan føre navne med mig, som vil vare. Vores egen Vergil har lovet og sikret et evigt ry til to venner:

'I lyksalige to! Er der styrke i mine sange,
skal ingen dag lade jer glide ud af fremtidens minde,
medens Aeneas' slægt bebor Capitoliums faste
klippe og Romerske fædre har pligt til at råde for riget.'²⁴

6 Alle, som tilfældet har givet en rolle at spille, og som har haft lod og del i andres magt, har i deres levetid nydt stor anseelse, og deres huse er blevet meget søgt. Men efter deres død er mindet om dem hurtigt forsvundet. Anerkendelsen af genierne tager derimod til, og æren tilfalder ikke blot dem selv, men alt, hvad der er knyttet til dem, bevares.

18. Fra Lampsakos, elev af Epikur. Det er uvist, hvilken konge han var i tjeneste hos.

19. Marcus Tullius Cicero (106 – 43 fvt.), den kendte romerske statsmand, taler og forfatter. Ciceros korrespondence blev udgivet efter hans død (muligvis på Senecas tid). Der er bevaret 774 breve fra Cicero til venner og familie, og 90 breve fra venner og familie til Cicero.

20. Titus Pomponius Atticus var Ciceros livslange ven.

21. Marcus Vipsanius Agrippa (62 – 12 fvt.) var kejser Augustus' livslange ven og fremtrædende general.

22. Romersk kejser (14 – 37).

23. Søn af Tiberius og Vipsania Agrippina.

24. Citat fra Vergils Aeneide, 9, 446-449. Oversat af Otto Steen Due. Centrum 1996.

7 For at Idomeneus ikke skal være kommet ind i mit brev for ingenting, skal han betale for det af egen lomme. Det var til ham, Epikur skrev den berømte sætning, som opfordrer ham til ikke at gøre Pythokles²⁵ rig på den gængse og risikable måde. Han skrev: 'Hvis du vil gøre Pythokles rig, skal du ikke øge hans formue, men mindske hans begær.'

8 Den sætning er både for indlysende til at blive udlagt og for velformuleret til at behøve støtte. Jeg advarer dig bare mod at tro, at det kun gælder rigdom. Sætningen vil være lige rigtig, i hvilken sammenhæng du end bruger den. Hvis du ønsker Pythokles ære, skal du ikke give ham flere æresbevisninger, men mindske hans begær; hvis du ønsker Pythokles stadig nydelse, skal du ikke give ham flere nydelser, men mindske hans begær; hvis du vil gøre Pythokles gammel og mæt af dage, skal du ikke give ham flere år, men mindske hans begær.

9 Der er ingen grund til at tro, at det kun er Epikurs ord, de er allemandseje. Hvad der er praksis i senatet, mener jeg også kan bruges inden for filosofi. Når én giver udtryk for et synspunkt, som jeg til dels er enig i, beder jeg ham splitte forslaget op, og så støtter jeg det, jeg kan gå med til.

Jeg er også glad for at minde om Epikurs udmærkede udsagn, fordi de mennesker, der søger tilflugt hos ham med falske forhåbninger om at få sig et dække for deres laster, hér kan få bevis for, at uanset hvor man går hen, skal man leve moralsk rigtigt.

10 Når du kommer til hans have²⁶ og finder indskriften: 'Fremmede, her vil du bo godt, her er nydelsen det højeste gode', så vil stedets gæstfri og venlige vogter være parat til at modtage dig med bygkager og give dig rigeligt med vand. Han vil spørge: 'Er du nu ikke blevet godt modtaget? Denne have', vil han sige, 'vækker ikke sult, men stiller den, og den øger ikke tørsten med sine drikke, men dæmper den med et naturligt middel, der ikke koster noget. Med den nydelse er jeg blevet gammel.'

11 De behov, jeg her taler om, kan man ikke tale til rette, man må give dem noget for at tilfredsstille dem. De ekstraordinære behov kan man udskyde, tugte og undertrykke, og om dem giver jeg blot denne ene formaning: Disse nydelser er naturlige, men ikke nødvendige. Du skylder dem ikke noget; hvis du betaler noget, er det frivilligt. Maven lader sig derimod ikke belære, den kræver og plager. Det er dog ikke nogen besværlig

25. Elev af Epikur.

26. Epikurs skole holdt til i et hus med en have i Athen. 'Haven' var en almindelig metafor for den epikuræiske skole.

kreditor; den stiller sig tilfreds med lidt, hvis bare du giver, hvad du skylder, ikke hvad du kan. Hav det godt.